

Ana Fazekaš

IZVED(B)ENA ČEŽNJA ZA DOMOM

Uz festival Homesick, u vašoj kući od 7. do 30. lipnja 2019. godine

Japanski izvedbeni umjetnik i pedagog s bečkom adresom, Michikazu Matsune, osnovao je Homesick kao konceptualni festival, prenosiv iz grada u grad



Foto: Marin Zelić

Uvodni segment festivalskog hibrida Ganz nove Perforacije prošle je sezone činio festival unutar festivala po imenu Homesick, koji se odvijao u nekoliko blokova tijekom mjesec dana po privatnim zagrebačkim stanovima. Japanski izvedbeni umjetnik i pedagog s bečkom adresom, Michikazu Matsune, osnovao je Homesick kao konceptualni festival, prenosiv iz grada u grad, gdje mu se sa svakom iteracijom priključuju drugi lokalni umjetnici. Publika se javi festivalu sa željenim terminom i izrazom preferencije koga od ponuđenih umjetnika žele privremeno udomiti te im u dogovoreno vrijeme na kućnu adresu stiže umjetnički par, koji će uzastopno izvesti kratke zasebne izvedbe, protkane njihovim autobiografijama, asocijacijama vezanima za dom, rodni grad, djetinjstvo, obitelj... Matsuneu su se za zagrebačku inačicu Homesicka pridružili plesni umjetnik i koreograf Bruno Isaković, dramska umjetnica Vedrana Klepica te vizualna i plesna umjetnica Nina Kurtela, redom umjetnici koji uslijed impresivne freelance karijere mnogo putuju, pronalaze svoj dom na rezidencijalnim programima, gostovanjima, radionicama, u gradovima diljem svijeta, živeći umjetnički nomadizam.

Koncept Homesick festivala razvijen je upravo iz iskustva života umjetnika *on the road*, osjećaja izmještenosti koji je opsjedao osnivača festivala uslijed stila života, karakterističnoga upravo za umjetnike i umjetnice čija bi se karijera unutar nezavisne scene smatrala *uspješnom*. Iako ove implikacije ne ulaze nužno u samu izvedbu, ako ih netko od umjetnika specifično ne odluči uvesti kroz svoj segment, one svakako značenjski vibriraju u pozadini samoga događanja, ukazujući na strukturu postojećega svijeta umjetnosti te odgovarajućeg tržišta na kojemu izvedbene umjetnosti zadržavaju osobito prekaru poziciju. Dok se rijetki uspijevaju skrasiti unutar pojedine institucije koja može garantirati dulji i stabilniji angažman, velik se broj umjetnika i umjetnica otisne u međunarodne umjetničke vode, živeći od natječaja do natječaja, rezidencije do rezidencije, u seriji kratkoročnih rješenja oko kojih se nikada posve ne ostvaruje osjećaj doma.

Hrvatski jezik nema zgodnu ambivalentnu složenicu koja bi koncizno opisala osjećaj čežnje za domom, kao što je engleski izraz *homesick*. Riječ koja je naslovila festival implicira osjećaj da bolujemo za domom, stvarajući dojam nečega djetinjeg i djetinjastog, slatku regresiju u vizije

toplog obiteljskog gnijezda, poznatog grada, jezika kojim smo prvi puta progovorili. Čežnja za domom nije nužno i nostalgija, iako često idu rukom pod ruku, no dok je potonja usmjerena na vremensku dimenziju, *homesickness* je fenomen primarno vezan za prostor, a tek zatim i eventualno za (prošlo) vrijeme. Za liječenje mučnine izmještenosti iz poznatog nam prostora, ponekad je dostatno prisjetiti se da taj prostor još uvijek postoji i da mu se uvijek možemo vratiti, a ako je to nemoguće, gubitak tog utočišta stvara neizlječivu, gotovo melankoličnu prazninu. Tada *homesickness* postaje kroničnim, no istovremeno negdje u njemu leži i prostor sjećanja, ostatak toga doma onakvoga kakav je bio nekoć, kakvim ga čuvamo zauvijek. Upravo je ondje sidro ovoga festivala, koji djeluje istovremeno poput otrova i lijeka za takvo bolovanje od žudnje.

Jedna je od programatskih točaka festivala poticanje kod umjetnika i publike istraživanje te preispitivanje značenja doma, osjećaja koji se uz njega vezuju, iskustva da ga s nekim neočekivanim dijelimo, pa čak i da ga privremeno gubimo. Izvedba unutar festivala dovodi umjetnike u situaciju da nepoznati prostor s kojim netom ulaze u kontakt pretvaraju u poprište izvedbe osobnih priča te publici očuduje poznati prostor, pretvarajući izabrani stan u granični topos između javnog izvedbenog i privatnog. Ovo višestruko rubno iskustvo stvara ljepljivu tenziju među prisutnima, koji posežu jedni za drugima kako bi olakšali dominantni osjećaj znatiželjne nesigurnosti, u kojemu se publika nastoji kameleonski stopiti s pozadinom, dok umjetnici pažljivo grabe prostor, pletući izvedbe autobiografskim nitima i uokvirujući ih ispovjednim tonom koji instantno razoružava.

Organizaciju izvedbe kojoj sam prisustvovala preuzeli smo moj prijatelj Dražen i ja, u njegovom unajmljenom stanu u prizemlju borongajske limenke. Bukirali smo posljednji termin festivala... pozvali solidnu količinu zajedničkih i zasebnih prijatelja, od kojih se mnogima nedjelja popodne pokazala suviše zahtjevnim terminom...

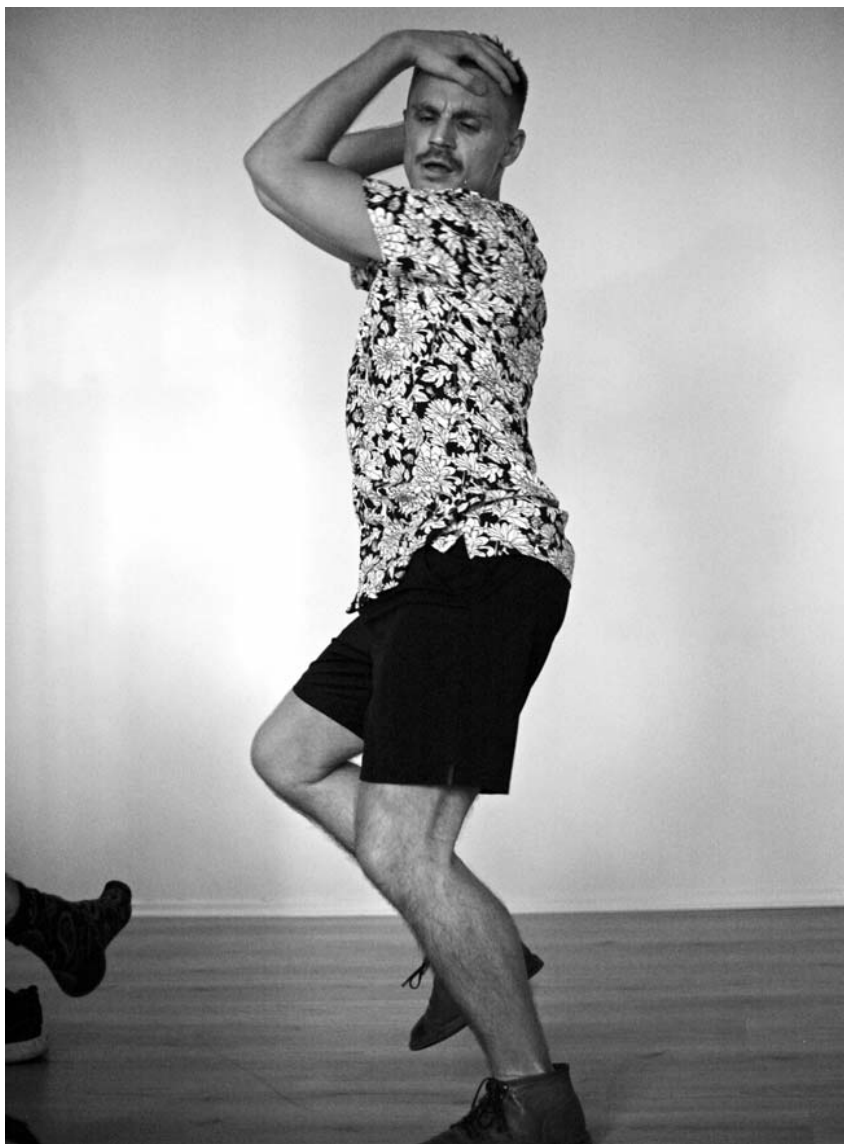


Foto: Marin Zelić

Studija osobnog slučaja

Organizaciju izvedbe kojoj sam prisustvovala preuzeli smo prijatelj Dražen i ja, u njegovom najmljenom stanu u prizemlju borongajske limenke. Bukirali smo posljednji termin festivala, jednoglasno izrazivši želju da nam svakako stigne Vedrana Klepica, pozvali solidnu količinu zajedničkih i zasebnih prijatelja, od kojih se mnogima nedjelja popodne pokazala suviše zahtjevnim terminom, te je konačna konstelacija publike sadržavala prilično čudnu kombinaciju ljudi koji se međusobno uglavnom nisu poznavali, zajedno s nekoliko zainteresiranih pridošlica koje nam je festival prosljedio da uz izvedbu udomimo i njih kako bi imali priliku iskusiti događaj prije no što Homesick nastavi svoj nomadski život drugdje. Svi su ulazili u stan oprezno šikajući prisutne, u pokušaju da dešifriraju tko bi mogao biti izvođač te je li izvedba već započela. Jedna je članica publike, uvjerena da izvođači uopće neće doći, a zatim da spomenuti Dražen i ja sudjelujemo u izvedbi na neki prikriveni način, napeto promatrala naše akcije i reakcije, povremeno nas provocirajući i čekajući da se otkrijemo, što je samo stvaralo neobjašnjivu nelagodu. Pripremila sam dva kolača i donijela sve šalice koje posjedujem kako bi svi mogli piti kavu, a stan je zaparivala ljetna vrućina, što je sve na neki način figuriralo u atmosferi same izvedbe, u koju su zatim ušli i izvođači s neznatnim zakašnjenjem, nehotice pojačavajući iščekivanje koje je vladalo među prisutnima te opći osjećaj zbnjenosti, budući da baš nitko nije zapravo znao što nas čeka. Svi su poznati i nepoznati, svjesni i nesvjesni, izrečeni i neizrečeni elementi tiho rezonirali zajedno u prostoru – nova ljubav koja se rađa, druga koja boluje, stara prijateljstva koja stoje čvrsto i ona na klimavim nogama, strepnja, privlačnost, iritacija, želja da se nekoga impresionira... Za razliku od klasičnog kazališnog konteksta u kojemu oklop anonimnosti i neutralni prostor s lakoćom stvaraju opnu između svakodnevice i izvedbenog iskustva ublažene ili pojačane stvarnosti, Homesick zaoštrava samosvesnu prisutnost, barem dok nas kolektivno iskustvo ne poveže unutar međusobnog povjerenja s napredovanjem izvedbenog događaja.

Publika je publika bez obzira na uvjete u koje je smještena te je osnovna težnja velike većine domaće publike da se skutri u pasivnoj poziciji na sigurnome, u živoj nadi da predstava nije interaktivna. Iako bi očekivana tendencija

Publika je publika bez obzira na uvjete u koje je smještena te je osnovna težnja velike većine domaće publike da se skutri u pasivnoj poziciji na sigurnome, u živoj nadi da predstava nije interaktivna

bila da će se u domaćem kontekstu ljudi u većoj mjeri opustiti, činjenica nesigurne pozicije i izostanka informacija o tome što će se zapravo dogoditi izaziva veću tjeskobu nego što je ona uobičajena u konvencionalnim kazališnim situacijama. Plansko suzdržavanje svake konkretne informacije o formi i sadržaju te upisana neizvjesnost, budući da izvođači također ne znaju što ih čeka na licu mjesta, u sudionika proizvodi gotovo nepodnošljivu znatiželju. Zanimljivo je da se u našem slučaju publika prirodno smjestila uz tri stijenke zida dnevnoga boravka, okrenuta prema praznoj površini, koja je inače predviđena za projekcije, iako tome nije bilo nikakve vidljive naznake u danom trenutku. No čini se da je *feng shui* prostorijske učinio svoje, u suigri s kazališnim navikama koje smo svi razvili u raznim crnim kutijama, da se prostor za igru spontano inicijalno definira u relativno konvencionalnom formatu. Još je jedna neočekivana nuspojava osjećaj odgovornosti među osobama koje su organizirale događanje – da publika bude zadovoljna izvođačima, ali i da izvođači budu zadovoljni publikom. Domaćin ili domaćica nađu se u funkciji koproducenta ili kokustosa koji ne zna što slijedi, a prostor u koji pristižu poznati, nepoznati i polupoznati samo je njihov dom koji to prestaje biti za trajanja izvedbe, što također na određeni način usmjerava doživljaj. Umjetnici najprije kratko razgledaju prostore kojima raspolažu, brzinski se pripreme te jedno po jedno izvode svoju čežnju za domom...

Dječak koji ne sluti da će odrasti u plesnog umjetnika živi u tipičnoj zagrebačkoj stambenoj zgradi, u kojoj je vezivno tkivo dobrosusjedskih odnosa izvještaj bezazlene špijunaže, izrečen preko šalice kave za kuhinjskim stolom. Budući da je, kao i druga djeca, oboružan plaštem nevidljivosti pred odraslim očima, on nehotice prikuplja fragmente informacija kojima ne može još dati smisao, kako bi ih zatim ponovio u posve pogrešnom trenutku. Najbolja prijateljica mu je sredovječna susjeda, a maskota plišana ovca po imenu Agonija. Bruno Isaković započinje izvedbu nara-



cijom isprekidana daha o „svome“ djetinjstvu, upoznaje nas s Agonijom te s povelikim plavim dildom, koji se vakuumom može zaljepiti za glatke površine zahvaljujući čemu vam, strateški smješten, samozadovoljno titra pred očima u punoj gumenoj erekciji. Izmjenjujući govor i ples, izvođač nas u spiralnoj minijaturi vodi kroz nekoliko motiva iz svoje (pri)povijesti, do *grand finala* u vitičastoj plesnoj solo izvedbi, koja na trenutke prelazi u *lap dance*, uz pratnju ranog rada Lepe Brene. Isaković emanira djetinji šarm i silnu toplinu, što ga čini vrijednim elementom festivala, koji teži obitavati upravo u prostoru prisnosti i mekoće.

Klepica pak otvara posve suprotan senzibilitet, znatno oštrijih rubova i obilježen njezinim karakterističnim britkim smislom za humor i ironiju. Nakon što neko vrijeme članove publike odrješito i besmisleno premješta po različitim prostorijama kako bi ih u konačnici natpala u prazno predsooblje, izdvaja iz nesigurnog čopora dvoje koji će u susjednoj prostoriji izvesti jedan od njezinih prvih dramskih tekstova, koji je napisala sa svega desetak godina davnog listopada u rodnoj Kutini. Publika u predsooblju sluša neo-noir pripovijest kao radio dramu preko zvučnika, prateći turbulentni tijek suludog ubrzanog narativa, punog strasti i nasilja, uz povremene upadice autorice u

Umjetnici najprije kratko razgledaju prostore kojima raspolažu, brzinski se pripreme te jedno po jedno izvode svoju čežnju za domom...

svojstvu redateljice vlastitog dramskog prvijenca, koji razbijaju svaku eventualnu magiju kazališnog samozaborava. Jedna od ponajboljih domaćih suvremenih spisateljica, Klepica je razvila prepoznatljivi zgrusnuti crnohumorni stil, kakav prožima i ovu izvedbenu izrazito duhovitu i na specifičan način dirljivu minijaturu, koja među ostalim svjedoči Klepičinom iznimnom talentu, vidljivome čak i u ovom vrlo ranom radu.

Neki od umjetnika imaju po par varijacija na rad koje iskušavaju tijekom festivalskog mjeseca te je svaka izvedba eksperiment u većoj ili manjoj mjeri neizvjesna tijekom. U cjelini je Homesick festival lijepo i sasvim osobito iskustvo kakvo bi vrijedilo na neki način pretvoriti u redovitu praksu, u smislu intervencije u nekazališne i privatne prostore te ulazeći u neposrednu komunikaciju s predstavnicima zajednice unutar koje pojedine umjetničke prakse žive. Smještanje kazališnog događaja u privatni stan nije nov i neistražen koncept te su u posljednjih nekoliko godina u Zagrebu upravo u takvim prostorima zaživjeli vrlo zanimljivi projekti poput predstava *Ni prijatelj ni brat* Marine Petković te *Čekanja* udruge Arterarij, koje tematiziraju bolna iskustva izmještenosti koja prate ratnu traumu, no dok su te produkcije smještene u ipak posvećeni i pripremljeni prostor za izvedbu, Homesick festival radikalnije ulazi u prostor zajednice pojedinoga grada. Iako umjetnici stižu na naš prag i festivalska organizacija od svoje publike ne traži ništa osim informacije o adresi, svatko tko se odluči donirati svoj dom umjetničkom *eventu* nužno se aktivira da sastavi gledateljstvo od prijatelja koje bi možda s većom mukom utjerao u kazališnu zgradu, priprema stan za dolazak većeg broja ljudi, osmišljava što će i kako ponuditi gostima. Intenzitet ovog dijeljenog iskustva utoliko je snažniji od uobičajenog kolektivnog kazališnog doživljaja, koji ispod površine povlači i pitanja aktivacije nekazališnih prostora i pozivanja publike na veći angažman, koja su od osobite važnosti i hitnosti u sadašnjem trenutku kada se nezavisnost nezavisne scene dovodi u pitanje, između ostaloga i sustavnim smanjivanjem količine dostupnih prostora te posvemašnjim izostankom interesa nadležnih instanci da se nešto od broj-



nih i prebrojnih praznih i neiskorištenih prostora grada prenamijenjeni za kulturnu scenu. Čini se da paralelno postoji i pritisak da se umjetnice i umjetnici usmjere na postojeće gradske prostore, za koje bi trebali plaćati nemali najam za svaku probu i izvedbu, tako što institucionalno financiranje zaobilazi projekte koji su namijenjeni nekazališnim prostorima i malim publikama. Homesick festival aktivira prostore, umjetnike i publiku, otvarajući teme i moduse izvedbe i recepcije na neočekivane načine te dokazuje koliko minimalan može biti izvedbeni minimalizam, a da predstava rezonira snažno i dugo, što doduše neće reći da je praksa sistemskog i sistematskog uskraćivanja sredstava ovakvim projektima iole prihvatljiva praksa. Načelnom se pravilnošću pokazuje da, što je sistemski otpor snažniji, to su rješenja nezavisne scene kreativnija i produkcijski skromnija, no u krajnjoj konzekvenci to zaista nije smjer koji bi valjalo pothranjivati, što nas dovodi do svojevrstne kulturnjačke kvake 22.

Već su produkcijski okviri zagrebačkog *Homesicka* indikativni, budući da su Ganz nove Perforacije nastale kao spoj dvaju festivala nakon što se Ganz novi prisilno iselio iz zagrebačkog Studentskog centra, s promjenom strukture,

Homesick festival aktivira prostore, umjetnike i publiku, otvarajući teme i moduse izvedbe i recepcije na neočekivane načine te dokazuje koliko minimalan može biti izvedbeni minimalizam



programskog vodstva te ideološke nijanse. S time je stupio na snagu i preokret u Teatru &TD koji je dugi niz godina figurirao kao jedno od ključnih mjesta nezavisne izvedbene scene, osobito za eksperimentalne umjetničke prakse, za koje novo vodstvo smatra da nisu od interesa studentskoj populaciji, za razliku od valjda sponzoriranih brućošijada i klasičnih dramskih produkcija. S naglim i dubiozno motiviranim »premještanjem« Nataše Rajković, koja je između ostaloga bila i osnivačica Ganz novog festivala, s mjesta voditeljice Kulture, te odlaskom produkcijskog tima koji je s njome surađivao na nizu projekata, zagrebačka je kulturna scena naglo osiromašila, dok su već uspostavljene programi morali potražiti drugi dom. Tako je festival Perforacije u produkciji udruge Domino udomio Ganz novi, prigodno započevši novu eru suradnje upravo mini-festivalom koji se realizira raspršen po gradu, podcrtavajući uvijek važnu podršku šire zajednice da se izvedbene prakse ne samo održe na životu, nego razvijaju i rastu. Najmanje što možemo učiniti jest otvoriti vrata vlastitog doma da bi ovakve prakse mogle disati. Osiguravajući im dom, osiguravam si prijeko potrebno umjetničko utočište, čiji bi gubitak bio devastirajući, no negdje u procesu postavlja se i pitanje kako možemo učiniti i nešto više i dugoročnije.